

Oponentský posudek

Diplomové práce Bc. Lucie J a k e š o v é

"Krajina jako zrcadlo společenských procesů: Analýza vývoje struktury krajiny v čase"

FHS UK, vedoucí práce Ing. Jan Skaloš, Ph.D.

Práce je přehledně členěna do čtyř hlavních kapitol. Do poměrně rozsáhlého úvodu autorka zahrnuje i cíle práce, hypotézy, metodiku, výběr zájmového území ad. Po úvodu autorka zpracovala teoretickou část. Tou je podrobná rešerše podstatných oblastí vázících se k tématu práce: definice krajiny, geografické informační systémy, konceptualizace vztahu společnosti k jejímu životnímu prostředí, koncept modelu vzájemné interakce mezi přírodou a prostředím ad. V další části – empirické – autorka aplikuje řadu vybraných metod a postupů na analýzu změn struktury sledované krajiny. V této části je i diskuze výsledků získaných vlastním výzkumem. Poslední závěrečná kapitola jednak shrnuje nabyté poznatky, a dále odpovídá na hypotézy vytýčené v úvodu práce.

Publikace má celkem 96 stran, které zahrnují i grafické vstupy: 10 obrázků, 16 grafů a 7 tabulek. Práce je doplněna barevnou přílohou – mapami změn zemského krytu dotčeného území. Autorka uvádí celkem 61 zdroj použité literatury, které obsahují velké množství pramenů cizojazyčných. Pro lepší orientaci je bibliografie členěna na publikace, články, zákony a mezinárodní úmluvy, elektronické databáze, webové stránky a digitální datové podklady. Literatura zásadní pro získání vhledu do dané problematiky, tj. publikace a odborné články, byly excerповány v odpovídajícím množství, složení i kvalitě (aktuálnost, relevance, atd.). Celá práce má velmi dobrou úpravu. Text je napsán srozumitelným slohem, s využitím odborné terminologie bez gramatických chyb či překlepů (zaznamenal jsem jen několik drobných chyb).

Hlavním tématem diplomové práce je vzájemný vztah lidské společnosti a přírodních systémů. (Kulturní) krajina slouží autorce jako fyzická manifestace této interakce a tedy jako vhodným hmatatelný objekt, na němž chce tento vztah sledovat (popisovat, kvantifikovat, analyzovat a interpretovat). Cílem pak bylo zjistit, do jaké míry je možné identifikovat společenské změny a vývoj regionální historie v krajině prostřednictvím analýzy změn její struktury. K tomu účely použila kvalitativní (analýza literárních zdrojů pro zpracování „příběhu“ vývoje vzájemného vztahu lidské společnosti a jejího prostředí) i kvantitativní metody (analýza vztahu krajinné struktury k ekologické kvalitě území pomocí vybraných indikátorů).

Hlavním cílem diplomové práce byla analýza vývoje změn krajiny v průběhu posledních 170 let a zjištění souvislostí s vývojem společenským. Výzkum – zdokumentovaný v empirické části - má formu případové studie. Jejím cílem bylo ověření uplatnění metody analýzy struktury krajiny v modelové lokalitě čtyř katastrálních území v oblasti obce Nových Dvorů a zámku Kačina.

Za tímto účelem autorka stanovila dva dílčí cíle:

1. analýza a hodnocení změn krajinné makro- a mikrostruktury s důrazem na změny vybraných parametrů ekologické kvality krajiny;
2. analýza a hodnocení vztahu mezi historickým vývojem společnosti a změnami v krajině modelové lokality z hlediska vybraných parametrů ekologické kvality krajiny.

Dále autorka formulovala tři hypotézy: 1. Přístup člověka ke krajině z hlediska ekologické kvality nebyl v minulosti nutně příznivější nežli dnes a i v minulosti docházelo ke snižování kvality krajiny; 2. Nelze obecně hodnotit, zda je přístup člověka ke krajině jako k celku pozitivní nebo negativní, ale vždy je nutně daný soud vztáhnout k vybrané charakteristice; 3. Na podobu konkrétní krajiny nemají vliv pouze přírodní podmínky a procesy, nýbrž rozhodující vliv mají socio-ekonomické podmínky konkrétní lidské společnosti v konkrétním čase.

Pro potvrzení platnosti těchto hypotéz byla navržena metoda – analýza vývoje struktury krajiny v čase. Práce měla ukázat, zdali je to metoda vhodná pro zkoumání vztahu lidské společnosti k jejímu prostředí a způsobu jeho využívání.

Práce není novátorská (z hlediska metodologie), jejím velkým přínosem je využití znalostí z celé řady vědních disciplín a jejich vhodná kombinace (využití politických, sociálních, ekonomických, kulturních a jiných charakteristik jako vysvětlujících proměnných pro identifikaci a analýzu změn v krajině). Za přínosné rovněž považuji aplikaci a rozpracování konceptů socioekonomického metabolismu a kolonizace přírody. V tomto směru se evidentně zúčastnil autorčin studijní pobyt na vídeňské univerzitě. V poslední řadě oceňuji poctivost autorky s nakládáním s výsledky – v diskusi podrobně rozebírá některé překvapivé poznatky a pokouší se je vysvětlit. Přestože autorka aplikovala jen vybrané přístupy k výše uvedené analýze (a nečiní si žádný nárok na komplexnost), postrádám alespoň v rešeršní části odkazy na metody založené na účtech zemského krytu a využití území (Land cover/land use accounting), eventuálně i na účtech ekosystémových služeb (Ecosystem services accounting). Tyto účetnické metody jsou v současnosti intenzivně rozvíjeny, zejména Evropskou environmentální agenturou EEA. Jejich přínos je nejen v definování rámce a struktury pro uspořádání dat a tvorbu indikátorů, ale i integrovaným pohledem na celou problematiku (integrace biofyzikálních a socioekonomických charakteristik)¹.

Jisté výhrady (připomínky mám k formulovaným hypotézám. První hypotéza je velmi normativně formulována – proč by se „v minulosti“ musel člověk nutně chovat lépe ke krajině? Analyzovaná minulost zahrnuje i dlouhá temná období, kdy lze i bez znalosti věci očekávat nezáměr o životní prostředí/krajinu. Druhá výhrada směřuje k ověřování hypotéz – nebylo by možné/vhodné alespoň ty hypotézy, k jejich ověření jsou k dispozici kvantitativní údaje, otestovat statisticky?

Pro modelové území ve sledovaném období je tedy platné vstupní tvrzení, že přístup člověka ke krajině z hlediska ekologické kvality nebyl v minulosti nutně příznivější nežli dnes a i v minulosti docházelo ke snižování kvality krajiny. Výsledky této práce dokázaly, že z hlediska vybraných parametrů docházelo ke snižování ekologické kvality krajiny již daleko dříve, než došlo ke kolektivizaci zemědělství a moderní průmyslové zemědělské výrobě, jak ji známe dnes.

Přístup k datům i k některým postupům autorka získala spoluprací s výzkumným ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i. (VÚKOZ, v.v.i.), který je spolu s Univerzitou Karlovou řešitelem grantového projektu MŠMT, jenž se věnuje implementaci opatření Evropské úmluvy o krajině v intenzivně zemědělsky využívaných oblastech nesoucích stopy historických krajinářských úprav (pilotně je zkoumáno území Nové Dvory – Kačina). Zapojení diplomantů do projektů výzkumu a vývoje nutno hodnotit velmi kladně –

---

¹ Pro další využití doporučuji informace EEA v této oblasti (data, metody ad.) na: <http://www.eea.europa.eu/themes/landuse/land-and-ecosystem-accounting-leac>

vedle již zmíněné přístupu k datům, metodám a postupů (včetně přístrojového vybavení apod.) se budoucí absolventi učí spolupráci, práci v týmu, interdisciplinarity apod. To by mělo pro obor sociální ekologie téměř pravidlem.

K práci mám drobné připomínky (bez pořadí důležitosti):

- graf č 1 – doporučuji osu y naformátovat jen v užším rozpětí hodnot (tedy kolem hodnot zobrazovaných) – tím vyniknou rozdíly, které numericky jsou jasné, graficky však mohou zaniknout
- používání cizího slova (sousloví) „land cover“ volně v textu nepovažuji za vhodné, zvláště pokud existuje vhodný český překlad; pokud nutno, lze cizí ekvivalent uvést v závorce, kurzívou apod.
- nesprávně použitý citační aparát na str. 54 (kap.3, 2. odstavec): Informace o stavu krajiny a jejího využívání je možné získat buď na základě analýzy statistických dat land-use [Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (1845–2000), 2009] nebo na základě interpretace grafických podkladů (starých a současných map, leteckých a družicových snímků). [Skaloš, 2008]. Citace, nebo v tomto případě parafráze, je formalizovaným odkazem na určitý výsledek, metodu, či myšlenku v jiné publikaci. Zde by tedy bylo na místě odkázat na zdroj, který dělí metody získávání informací o stavu krajiny na dvě metody. Autorka však špatně uvedla v prvním případě odkaz na datový zdroj, ve druhém pak odkaz na publikaci (to není jisté, uvedenou referenci jsem v seznamu literatury vůbec nenašel)

Do diskuse bych rád položil dvě otázky:

- jaké další koncepty či přístupy by bylo možné/vhodné použít pro zodpovězení otázek, které si autorka položila (ekosystémové služby, integrované ekonomické a ekologické účetnictví, atd.) ?
- jaká je dostupnost a spolehlivost dat (zejména socioekonomických) pro historické analýzy tohoto typu?

Závěr:

Předložená práce Bc. Lucie Jakešové "Krajina jako zrcadlo společenských procesů: Analýza vývoje struktury krajiny v čase" naprosto dostatečně prokazuje schopnost a připravenost autora samostatně zpracovat dané výzkumné téma s odpovídajícím originálním přínosem. Na základě prostudování práce se domnívám, že vytčené cíle byly splněny. Diplomovou práci proto hodnotím kladně (doporučuji ji klasifikovat známkou výborně) a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze, 20. března 2009

PaedDr. Tomáš Hák, Ph.D.